

تضمین حق تحصیل برای همه: واکاوی حقوق کودکان دارای اختلالات یادگیری در تقاطع فقه اسلامی و روانشناسی تربیتی امیر خزائی، مرتضی اشرف، رضا مرادی،

امیر خزائی - amirfhg32@gmail.com - دانش
آموخته سطح 2 سفیران هدایت
مرتضی اشرف - mwbaylhwly@gmail.cim - دانش
آموخته سطح 2 سفیران هدایت
رضا مرادی - Reza.moradi.7293@gmail.coM - دانش
آموخته سطح سه حوزه علمیه تهران

--

تضمین حق تحصیل برای همه: واکاوی حقوق
کودکان دارای اختلالات یادگیری در تقاطع فقه اسلامی
و روانشناسی تربیتی

نویسنده:

واژگان کلیدی:

کودکان دارای اختلالات یادگیری حقوق تحصیلی فقه
اسلامی روانشناسی تربیتی عدالت آموزشی آموزش
شمول‌گرا برنامه آموزشی فردی شده « IEP » قاعده لاضرر
قاعده رفع حرج نیازهای آموزشی ویژه

امیر خزائی « نویسنده مسئول » « 2 »

مرتضی اشرف « 3 »

رضا مرادی « 4 »

فصل ۱: مقدمه

چکیده

کودکان دارای اختلالات یادگیری با چالش‌های جدی در

۱.۱. طرح مسئله

طردشدگی اجتماعی

شیوع جهانی اختلالات یادگیری

پیامد مستقیم ناکامی‌های تحصیلی، طردشدگی از سوی همسالان است. مطالعه طولی رضوی « ۱۳۹۹ » ثابت کرد ۴۵٪ کودکان با اختلالات یادگیری در محیط مدرسه قربانی قلدری سیستماتیک بوده‌اند.

اختلالات یادگیری « LDs » با شیوعی معادل ۵ تا ۱۵٪ در جمعیت کودکان جهان، یکی از چالش‌های عمده نظام‌های آموزشی محسوب می‌شود « سازمان جهانی بهداشت » ۲۰۱۹، « WHO ». بر اساس گزارش یونسکو « ۲۰۲۱ »، حدود ۲۵۸ میلیون کودک و نوجوان در سراسر جهان از دسترسی به آموزش مناسب محرومند که سهم قابل‌توجهی از این آمار به کودکان با اختلالات یادگیری تعلق دارد.

شکست نظام تشخیصی

نارسایی در نظام غربالگری و تشخیص به‌موقع، موجب تشدید مشکلات می‌شود. طبق پژوهش مرکز تحقیقات روانپزشکی تهران « ۱۴۰۱ »، ۳۰٪ موارد LDs تا پایان دوره ابتدایی تشخیص داده نمی‌شوند « محقق و همکاران، ۱۴۰۱ ».

آمارهای ملی ایران

در ایران، مطالعات نشان می‌دهد حدود ۱۰/۲٪ دانش‌آموزان ابتدایی با اختلالات یادگیری تشخیص داده شده‌اند « اصغری نکاح و همکاران، ۱۳۹۸ ». این رقم بیانگر وجود حداقل ۷۰۰,۰۰۰ کودک نیازمند مداخلات تخصصی در نظام آموزشی کشور است.

پیامدهای روانیاجتماعی

محرومیت از آموزش مناسب، پیامدهای ویرانگری دارد:

چالش‌های تحصیلی اولیه

نرخ اضطراب و افسردگی در این گروه ۳ برابر جمعیت عادی است « محمدی و همکاران، ۱۳۹۷ ».

کودکان مبتلا به LDs بدون حمایت‌های هدفمند، با شکست‌های مکرر تحصیلی مواجه می‌شوند. پژوهش صدر و همکاران « ۱۴۰۰ » نشان می‌دهد ۶۸٪ این کودکان در دروس پایه « خواندن، نوشتن، ریاضی » حداقل دو سال تأخیر آموزشی دارند.

۴۰٪ نوجوانان با LDs تشخیص‌نشده به رفتارهای پرخطر گرایش پیدا می‌کنند « همان منبع ».

این پژوهش در پی پاسخگویی به پرسش اساسی زیر
است:

آسیب‌های اقتصادی

«سازوکارهای فقهی ناظر بر معاملات آموزشی در بخش
خصوصی، چگونه می‌تواند با تلفیق مؤلفه‌های
روانشناختی، حق تحصیل کودکان با اختلالات یادگیری را
تضمین نماید؟»

بانک جهانی « ۲۰۲۰ » هشدار می‌دهد محرومیت
آموزشی کودکان با نیازهای ویژه، سالانه معادل ۱/۵ تا ۲٪
از تولید ناخالص داخلی کشورهای در حال توسعه را کاهش
می‌دهد.

ضرورت تلفیق دو رویکرد

چالش حقوقی در بخش خصوصی

حل این بحران مستلزم ادغام دو حوزه است:

فقه معاملات:

مراکز آموزشی خصوصی غالباً با استناد به «محدودیت
منابع» یا «فقدان تکلیف قانونی»، از پذیرش این کودکان
سرباز می‌زنند. تحلیل حقوقی شورای عالی
آموزش و پرورش « ۱۳۹۹ » نشان می‌دهد ۷۰٪
قراردادهای آموزشی بخش خصوصی فاقد شروط صریح
حمایت از LDs هستند.

تبیین قرارداد آموزشی به مثابه «عقد مسؤولیت‌آور»
مبتنی بر قواعدی چون ضمان ید و لزوم رعایت مصلحت
متعلم.

خلأ فقهی حقوقی

روانشناسی تربیتی:

عدم تبیین «تکالیف آموزشی» در چارچوب فقه
معاملات، موجب سوءاستفاده برخی مؤسسات شده
است. فقه سنتی هنوز به تعیین دقیق مصادیق «تعدی و
تفریط» در قراردادهای آموزشی نپرداخته است « پورفرد،
۱۴۰۰ ». « ۷ »

طراحی مداخلات مبتنی بر شواهد جهت اجرای اصل
«تسهیل‌سازی معقول» Reasonable
« Accommodation » در محیط‌های آموزشی.

پرسش اصلی تحقیق

۱.۲. ضرورت و اهمیت پژوهش

«تطبیق‌پذیری روانی» در قراردادهاست.

خلأ مطالعات میان‌رشته‌ای

ضرورت بازتعریف قرارداد آموزشی

قراردادهای کنونی بخش خصوصی، عمدتاً مبتنی بر الگوی «خرید خدمت» هستند، حال آنکه از منظر فقه معاملات، ماهیت «عقد امانی» داشته و متضمن مسئولیت‌های اخلاقی مضاعف است «شهیدی، ۱۳۹۸، ص ۶۳». این تناقض مفهومی، نیازمند بازنگری بنیادین است.

پژوهش‌های موجود در حوزه حقوق آموزشی، غالباً تک‌بعدی و فاقد پیوند نظام‌مند بین فقه، روانشناسی و حقوق تطبیقی هستند. تحلیل محتوای ۴۰ مقاله فارسی در بازه ۱۳۹۵-۱۴۰۲ نشان می‌دهد تنها ۱۲/۵٪ به تلفیق این سه حوزه پرداخته‌اند «مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۱». این شکاف نظری، سیاست‌گذاری را با چالش‌های اجرایی مواجه کرده است. «۸»

پشتوانه نظری برای سیاست‌گذاری

ضعف در مبانی فقهی معاصر

شکاف ۶۸٪ی بین قوانین مصوب «مانند ماده ۶ قانون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت» و اجرای عملی آنها در بخش خصوصی، ناشی از فقدان چارچوب‌های دینیروان‌شناختی است «دفتر مطالعات آموزش و پرورش، ۱۴۰۲».

با وجود تأکیدات شرعی بر «حق تعلیم و تعلم» «اصول کافی، ج ۱، ص ۴۱»، استنباط‌های نوین از قواعدی مانند «لاضرر» و «ضمان‌ید» در قراردادهای آموزشی خصوصی، فاقد پشتوانه پژوهشی کافی است. مطالعات کتابخانه‌ای نشان می‌دهد ۷۸٪ منابع فقهی موجود، ناظر به معاملات مالی سنتی هستند «پورفرد، ۱۴۰۰، ص ۱۲۷». «۹»

الزامات کنوانسیون حقوق کودک «CRC»

غفلت از مؤلفه‌های روانشناختی

ماده ۲۸ CRC تأکید دارد: «دولت‌ها حق دسترسی به آموزش غیرتبعیض‌آمیز را برای همه کودکان تضمین می‌کنند». گزارش ۲۰۲۳ یونیسف حاکی است ایران در شاخص «پوشش آموزشی فراگیر» رتبه ۷۸ از ۱۲۱ کشور را دارد «UNICEF, 2023».

پژوهش رضویان و همکاران «۱۴۰۰» اثبات کرده است که ۹۵٪ دعاوی حقوقی مرتبط با اختلالات یادگیری در بخش خصوصی، ناشی از عدم تطابق محیط آموزشی با نیازهای روان‌شناختی کودکان است. این درحالی است که نظام حقوقی ایران فاقد ضوابط مشخص برای

تعهدات کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت «
CRPD»

ماده ۲۴ CRPD دولت‌ها را ملزم به تضمین «آموزش فراگیر در محیط‌های عادی» می‌کند. بررسی رعایت استانداردهای CRPD در ۵۰ مرکز آموزشی خصوصی تهران نشان داد تنها ۱۲٪ الزامات «تسهیلات معقول» را اجرا می‌کنند «جاویدی و نوری، ۱۴۰۱». «۱۰»

مغایرت با قوانین داخلی

اصل ۳۰ قانون اساسی «دولت موظف به گسترش آموزش رایگان برای همه ملت است» و ماده ۴ قانون «حمایت از حقوق کودکان» «۱۳۸۱»، مسئولیت‌پذیری بخش خصوصی را به عنوان بازوی دولت تفسیر می‌کنند. رویه قضایی پرونده ۱۴۰۰-۱-۲۲۵ دیوان عدالت اداری این امر را تأیید کرده است.

چالش‌های اقتصادی اجرا

برآوردهای بانک جهانی «۲۰۲۲» نشان می‌دهد هر دلار سرمایه‌گذاری در آموزش فراگیر کودکان با اختلالات یادگیری، ۱۴ دلار بازده اقتصادی دارد. این یافته، توجیه‌پذیری مالی اصلاح قراردادها را اثبات می‌کند.

ضرورت تولید الگوی بومی

الگوهای غربی مانند IDEA در آمریکا، با مبانی فقهی و فرهنگی ایران ناسازگارند. پژوهش مقایسه‌ای آقاجانی «۱۴۰۱» اثبات کرد تطبیق این الگوها بدون در نظرگیری «مصلحت نظام آموزشی» در فقه امامیه، ۷۲٪ ناکارآمدی دارد. «۱۱»

پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

مدل‌سازی رگرسیونی محمدی «۱۴۰۲» نشان می‌دهد هر ۱۰٪ افزایش محرومیت آموزشی کودکان با اختلالات یادگیری، ۶/۷٪ بر نرخ جرم خیابانی می‌افزاید. این یافته، اهمیت پژوهش را در سطح کلان اجتماعی نشان می‌دهد.

تکوین گفتمان حقوقی نوین

این پژوهش با تبیین «قرارداد آموزشی مسئولیت‌پذیر» بر مبنای ترکیب فقه معاملات و روانشناسی تربیتی، گامی در جهت تحقق آرمان‌های:

«عدالت آموزشی» در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش «۱۳۹۰»

«کرامت انسانی» در سیاست‌های کلی نظام «۱۳۹۴»

و «حکمرانی خوب» در برنامه هفتم توسعه «۱۴۰۳-۱۴۰۷» است.

۱.۳. اهداف پژوهش

| مفهوم فقهی | مفهوم روانشناختی معادل |

تبیین حقوق تحصیلی از منظر روانشناسی تربیتی

| مصلحت متعلم | نیازهای رشدی « مازلو » |

شناسایی مؤلفه‌های روان‌شناختی "حق بر آموزش کیفی" « حقوق تربیتی » مبتنی بر نظریه‌های رشد شناختی ویگوتسکی و پیاژه، با تأکید بر نیازهای ویژه کودکان دارای اختلالات یادگیری « سلیمی و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۴۲ ». « ۱۲ »

| تعدی در عقد آموزشی | خطای آموزشی « آسیب‌شناسی پداگوژیک » |

استنباط مبانی فقهی آموزش فراگیر

بر اساس مدل ترکیبی پوراحمد « ۱۴۰۱ ». « ۱۳ »

طراحی چارچوب قراردادی جامع:

استخراج قواعد فقه معاملات ناظر بر آموزش کودکان با نیازهای ویژه از منابع اصیل « کتب اربعه » با روش اجتهادی پویا، با تمرکز بر ادله‌ای چون:

پیشنهاد الگوی "قرارداد آموزشی مسئولیت‌پذیر" با ادغام:

قاعده لاضرر « نه‌جالبلاغه، نامه ۵۳ »

شروط الزام‌آور فقهی « شرط فعل، شرط نتیجه »

احکام "کودکان غیرممیز" در عقد اجاره خدمات آموزشی « نجفی، جواهرالکلام، ج ۲۵، ص ۱۰۳ »

استانداردهای روان‌شناختی DSM5TR در تشخیص اختلالات یادگیری

تحلیل تطبیقی فقه و روانشناسی:

بومی‌سازی الگوهای بین‌المللی:

مقایسه نظام‌مند مفاهیم کلیدی:

بر اساس تحلیل ۱۰۰ نمونه قرارداد « دفتر مطالعات
حقوقی قوه قضائیه، ۱۴۰۲ ». « ۱۵ »

ارائه سازوکارهای نظارتی:

بازخوانی اصول کنوانسیون‌های CRC و CRPD در
چارچوب فقه امامیه با روش "تطبیق حکمت‌محور" «
جهانیان، ۱۳۹۹، ص ۷۷ ». « ۱۴ »

تدوین معیارهای سنجش کیفیت:

طراحی نظام "نظارت سه ضلعی" با نقش‌آفرینی:

نهادهای فقهی « شورای عالی حوزه »

طراحی شاخص‌های ترکیبی برای ارزیابی عملکرد مراکز
آموزشی خصوصی:

متخصصان روانشناسی تربیتی

ضریب تطبیق‌پذیری روانی Psychological «
Adaptation Index

سازمان‌های مردم‌نهاد حقوق کودک

نمره التزام فقهی « Jurisprudential Compliance
Score »

تولید بسته مداخله‌ای:

کشف تناقض‌های اجرایی:

ساخت پروتکل "تسهیل‌سازی فقه‌محور" «
Jurisprudential Accommodation Protocol « برای
معلمان بخش خصوصی با تأیید مرکز تحقیقات علوم
رفتاری دانشگاه شهید بهشتی « پروتکل ۱۴۰۳، JAP ». «

ردیابی تعارضات بین:

تدوین منشور اخلاقی آموزش:

ماده ۶ قانون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت «
۱۳۹۶ »

رویه‌های متداول قراردادهای بخش خصوصی

استخراج "منشور ۱۲ ماده‌ای اخلاق آموزشی" مبتنی بر:

سیره معصومین در تعلیم کودکان

مدل سازی بانک مرکزی، ۱۴۰۱. «

ایجاد پلتفرم دانش بنیان:

اصول اخلاق حرفه‌ای روانشناسی « APA Code of Ethics

راه اندازی سامانه یکپارچه "نظارت هوشمند بر قراردادهای آموزشی" « SETIS » با قابلیت رصد مؤلفه‌های فقهی و روان شناختی در سطح ملی.

پیشنهاد اصلاحات قانونی:

۱.۴. پیشینه پژوهش

ارائه پیش‌نویس "لایحه حمایت از حقوق آموزشی کودکان با نیازهای ویژه در بخش خصوصی" با پیوست‌های:

مطالعات روانشناختی آموزش ویژه: تمرکز بر تشخیص:

جدول تعهدات فقهی

پژوهش‌های روانشناسی تربیتی در ایران عمدتاً بر تشخیص اختلالات یادگیری « LDs » متمرکز بوده‌اند. کارهای پایه‌ای مانند استانداردسازی آزمون‌های تشخیصی « نادری و سیف‌نراقی، ۱۳۹۵ » و تدوین پروتکل‌های مداخله‌ای « اصغری نکاح، ۱۳۹۸ » نقاط قوت این حوزه محسوب می‌شوند. با این حال، ۸۷٪ این مطالعات صرفاً در مدارس دولتی اجرا شده و نقش بخش خصوصی را نادیده گرفته‌اند « گزارش انجمن روانشناسی ایران، ۱۴۰۲. «

پروتکل‌های روان‌شناختی حمایت‌گر

طراحی مدل تضمین کیفیت:

ایجاد سیستم « QEEE « Quality Assurance in Equitable Education » مبتنی بر استاندارد ایزو ۲۱۰۰۱ با افزودن مؤلفه‌های فقهی « جهانی، ۱۴۰۲. «

غفلت از چالش‌های قراردادی:

ارزیابی اقتصادی حقوقی:

تحقیقاتی مانند مطالعه طولی رضویان « ۱۴۰۰ » نشان می‌دهند که ۶۸٪ تعارضات والدین مدارس خصوصی ریشه در ابهامات قراردادی دارد، اما کمتر از ۵٪ مقالات

برآورد کاهش ۴۰٪ی هزینه‌های قضایی ناشی از اختلافات قراردادی با اجرای الگوی پیشنهادی « بر اساس

الگوی مفهومی پرداخت، اما فاقد دو عنصر حیاتی بود:»
«17»

روانشناسی به تحلیل محتوای قراردادهای پرداخته‌اند. این ضعف، پیوند نظریه‌های روانشناختی با نظام حقوقی را مختل کرده است «سلیمی و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۵۵».

تحلیل حقوقی قراردادهای موجود

پژوهش‌های فقهی: نادیده‌گرفتن LDs:

ارائه سازوکارهای عملیاتی «ص ۸۹»

در حوزه فقه معاملات، آثار ارزشمندی چون "حقوق افراد دارای معلولیت در فقه امامیه" «پورفرد، ۱۳۹۸» به بررسی تعهدات آموزشی پرداخته‌اند، اما تمرکز اصلی بر معلولیت‌های جسمیحرکتی بوده است. بررسی ۵۰ منبع فقهی نشان می‌دهد تنها ۳ مورد «۶٪» به اختلالات یادگیری اشاره صریح داشته‌اند «مرکز تحقیقات فقهی قم، ۱۴۰۱». «16»

ضعف در مطالعات تطبیقی:

پژوهش مقایسه‌ای جاویدی «۱۴۰۱» بین نظام‌های آموزشی ایران و مالزی، گرچه به کنوانسیون‌های بین‌المللی اشاره دارد، اما نتوانسته است تبدیل احکام فقهی به شروط قراردادی را عملیاتی کند. این مطالعه بیشتر توصیفی است تا تجویزی «ص ۱۲۰».

خلأ تبیین ماهیت عقد آموزشی:

محدودیت منابع تجربی:

با وجود تألیفاتی مانند "فقه العقود التربوية" «شهیدی، ۱۳۹۹» که قرارداد آموزشی را ذیل عقد اجاره تحلیل می‌کند، ماهیت امانی این قراردادها و الزامات ویژه کودکان با LDs ناشناخته مانده است. این نقیصه در آرای قضایی پرونده‌های آموزشی مشهود است «دیوان عدالت اداری، رأی شماره ۱۴۰۱-۴۷۲».

پایان‌نامه دکتری نوری «۱۴۰۲» با تحلیل ۲۰۰ قرارداد آموزشی خصوصی، نشان داد ۹۲٪ آن‌ها فاقد شروط روانشناختی حمایت از LDs هستند. این اثر گرچه داده‌های ارزشمندی ارائه می‌دهد، اما چارچوب فقهی برای اصلاح قراردادها طراحی نکرده است «ص ۱۶۷». «18»

پژوهش‌های میان‌رشته‌ای نادر:

پیشرفت‌های اخیر و کاستی‌ها:

مطالعه پیشگامانه آقاجانی «۱۴۰۰» با عنوان "تلفیق فقه و روانشناسی در آموزش فراگیر" نخستین تلاش برای پر کردن این خلأ بود. هرچند این پژوهش به طراحی

کتاب "فقه معاملات آموزشی" «پورفرد، ۱۴۰۲» گامی

| آقاجانی « ۱۴۰۰ » | علوم تربیتی | الگوی مفهومی
میان رشته‌ای | فقدان راهکارهای عملیاتی |

| رضویان « ۱۴۰۰ » | روانشناسی | شناسایی تعارضات
والدین مدرسه | عدم تحلیل محتوای قراردادهای

رو به جلوسست که برای نخستین بار مبانی فقهی آموزش
کودکان با نیازهای ویژه را بررسی می‌کند. با این حال،
مؤلف به پیوند این مبانی با یافته‌های روانشناسی عصبی
« Neuroscience » نپرداخته است « نقد مرکز
پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۲ ».

خلأ مبنایی: فقدان نظریه یکپارچه:

۱.۵. روش پژوهش

روش غالب: توصیفی تحلیلی

پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد توصیفی تحلیلی، نخست
به تبیین مفاهیم پایه « حقوق تحصیلی، فقه معاملات،
اختلالات یادگیری » پرداخته، سپس با تحلیل انتقادی
داده‌ها، الگوی پیشنهادی را استنتاج می‌کند. این روش با
ماهیت میان رشته‌ای پژوهش و نیاز به کشف روابط
بین متغیرها سازگار است « سرمد و همکاران، ۱۴۰۱، ص
۸۷ ». « ۱۹ »

مرور نظام‌مند منابع نشان می‌دهد هیچ‌کدام از
پژوهش‌های پیشین به تدوین نظریه ترکیبی
فقه‌روانشناختی برای تنظیم قراردادهای نپرداخته‌اند. این
شکاف مبنایی، محور اصلی نوآوری پژوهش حاضر است «
تحلیل نگارنده بر اساس جدول ۱۴ ».

جدول ۱۴: خلاصه پیشینه پژوهش:

| منبع | حوزه تخصصی | نقاط قوت | نقاط ضعف |

ابزار گردآوری: مطالعات کتابخانه‌ای نظام‌مند:

داده‌ها از سه منبع اصلی گردآوری شدند:

| نوری « ۱۴۰۲ » | حقوق خصوصی | تحلیل میدانی
قراردادهای | عدم استناد به فقه معاملات |

متون فقهی: کتب اربعه، رسائل عملیه، تفاسیر معاصر
« مانند المیزان »

| پورفرد « ۱۴۰۲ » | فقه تطبیقی | تبیین احکام کودکان
ویژه | غفلت از مؤلفه‌های روانی |

منابع روانشناسی: پروتکل‌های DSM5TR،

تحلیل محتوای جهت‌دار: استخراج مبانی فقهی ناظر بر آموزش ویژه از متون دینی با روش اجتهادی « پورفرد، ۱۴۰۲ » « 21 »

پژوهش‌های عصب روانشناسی یادگیری

اسناد حقوقی: قوانین مصوب « مثل ماده ۶ قانون حمایت از معلولان »، رویه‌های قضایی

تطبیق سیستماتیک: مقایسه مفاهیم روانشناختی « مثل تسهیلات معقول » با قواعد فقهی « مانند لاضرر » در ماتریس SWOT

با استفاده از فیش‌برداری ساختاریافته مبتنی بر ماتریس کدگذاری « پوراحمد، ۱۴۰۰ » « 20 »

الگوسازی ترکیبی: طراحی چارچوب قراردادی با تکنیک دلفی سه مرحله‌ای « نظرسنجی از ۱۵ متخصص ».

جامعه داده‌ها: منابع سه‌گانه:

اعتبارسنجی: رویه‌های سه‌بعدی

| دسته | نمونه‌های شاخص | حجم داده |

روایی محتوا: تأیید نهایی الگو توسط ۵ فقیه سطح ۴ حوزه علمیه قم

| فقهی | ۳۰ منبع اصیل « جواهرالکلام، تحریرالوسیله » | ۴۵۰ صفحه |

پایایی تحلیل: بازآزمایی کدگذاری‌ها با ضریب کاپای کوهن ۰.۸۹

| روانشناختی | ۲۰ مقاله ۳۲ ISI/ISC، DSM5TR | منبع |

اعتبار بیرونی:

| حقوقی | ۵۰ قرارداد آموزشی، ۱۵ رأی قضایی | ۱۲۰۰ بند |

انطباق با استاندارد ایزو ۲۱۰۰۱ سازمان آموزشی « ISO, » « 22 » « 2018 »

روش تحلیل: تلفیق الگوهای کیفی:

ملاحظات اخلاقی:

نادیده گرفتن الزامات عصبروانشناختی « تنها ۱۰٪ پژوهش‌ها ».

رعایت اصول پژوهش با افراد دارای معلولیت « طبق پروتکل اخلاقی دانشگاه علوم پزشکی تهران
۱۴۰۲IR.SBMU.RETECH.REC.1402.۱۲۳»

محرمانگی اطلاعات قراردادهای با کدگذاری ناشناس «
مثال: ۱۲ ContractPVT».

فصل ۲: حقوق تحصیلی از منظر روانشناسی تربیتی

محدودیت‌های روش‌شناختی:

۲.۱. تعریف و شناخت اختلالات یادگیری

عدم دسترسی به برخی اسناد حقوقی محرمانه « ۱۵٪ نمونه‌ها »

تعریف علمی بر اساس DSM5TR

چالش تفسیر متون فقهی قدیمی در مسائل آموزشی نوپدید.

اختلالات یادگیری خاص « Specific Learning Disorders » بر اساس آخرین ویرایش راهنمای تشخیصی آماری اختلالات روانی « DSM5TR »، شرایط عصب‌رشدی هستند که با مشکلات پایدار در یادگیری مهارت‌های تحصیلی « خواندن، نوشتن، ریاضی » مشخص می‌شوند. این اختلالات ناشی از نقص در پردازش شناختی، علی‌رغم هوش طبیعی و فرصت‌های آموزشی کافی هستند « American Psychiatric Association, 2022, p. 78 ». ویژگی کلیدی، تأثیر معنادار بر عملکرد تحصیلی « حداقل ۱.۵ انحراف معیار پایین‌تر از سن انتظاری » است که با اختلالات حسی یا عصبی دیگر توجیه نمی‌شود.

پوشش خلأهای پیشنهادی:

این روش با تلفیق منابع دینی « آیات/روایات »، شواهد علمی « DSM5TR » و اسناد حقوقی سه ضعف اصلی مطالعات پیشین را جبران می‌کند:

تک بعدی بودن « ۸۷٪ مطالعات پیشین »

دیسلکسیا « خوانش‌پریشی »

فقدان تحلیل قراردادهای واقعی « ۹۲٪ منابع »

بر اساس پژوهش مرکز تحقیقات علوم اعصاب دانشگاه شهید بهشتی «۱۴۰۲»، این گروه در حل مسائل چندمرحله‌ای ۶۰٪ بیشتر از همسالان خطا دارند.

شایع‌ترین اختلال یادگیری «۴۰۶۰٪ موارد» با سه نشانه اصلی:

دشواری در شناسایی کلمات «Word Recognition»

دیسگرافیا «نوشتارپیزی»

سرعت خوانش پایین «Reading Speed»

نقص در تولید نوشتاری با سه مؤلفه:

ضعف در درک متن «Comprehension»

مؤلفه | نمود بالینی |

مطالعات تصویربرداری عصبی، کاهش فعالیت در ناحیه پس‌سریگیجگاهی چپ «شبکه خوانش» را تأیید می‌کنند «نجفی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۳۴». «23»

املا | خطاهای فونتیکی/دیداری |

دیسکلکولیا «ریاضی‌پریشی»

انشا | ساختار ضعیف جملات |

اختلال در پردازش اعداد و محاسبات با شیوع ۳۷٪ که شامل:

دستخط | ناخوانایی و گندی |

ناتوانی در درک مفاهیم کمی «مثل بزرگی اعداد»

مطالعه طولی رضایی «۱۴۰۰» نشان داد ۷۵٪ این کودکان دچار اختلال هماهنگی رشدی «DCD» هستند. «24»

خطا در استدلال ریاضی

تمایز از کم‌توانی ذهنی

ضعف حافظه کاری عددی

کلید تشخیص افتراقی:

نمود تحصیلی: مشکلات یادگیری در اختلالات رفتاری
ثانویه به نقص توجه/رفتار است « گزارش مرکز مشاوره
آموزش و پرورش تهران، ۱۴۰۱ ». « 26 »

هوشبهر « IQ » : در اختلالات یادگیری ≤ 85 ، در
کم‌توانی ذهنی > 70

۲.۲. پیامدهای نقض حقوق تحصیلی

نقض حقوق تحصیلی نه تنها تخطی از اصول عدالت
آموزشی، بلکه عاملی ویرانگر برای سلامت روانی فراگیران
و بهره‌وری اجتماعی است. تحقیقات روانشناسی تربیتی
نشان می‌دهد محرومیت از حقوق آموزشی پایه، زنجیره‌ای
از پیامدهای منفی کوتاه‌مدت و بلندمدت ایجاد می‌کند که
در سه حوزه اصلی قابل بررسی است:

الگوی ناهمگون پیشرفت: اختلال یادگیری تنها در
حوزه‌های خاص تحصیلی، اما کم‌توانی ذهنی نقص عمومی
در همه حوزه‌ها

پاسخ به مداخله: کودکان با اختلال یادگیری با آموزش
تخصصی پیشرفت می‌کنند « اصغری نکاح، ۱۳۹۹، ص ۹۲
». « 25 »

۲.۲.۱. ترک تحصیل و بیکاری

تمایز از اختلالات رفتاری

شکست تحصیلی ساختاری: نابرابری در دسترسی به
کیفیت آموزشی « مانند امکانات ناکافی یا معلمان
غیرمتخصص » منجر به افت عملکرد پایدار و تجربه مکرر
شکست می‌شود. این وضعیت، طبق نظریه خودکارآمدی
بندورا « ۱۹۹۷ »، باور به توانمندی فرد را تخریب کرده و
ریزش تحصیلی را افزایش می‌دهد « پیرزاد و همکاران،
۱۴۰۰، ص ۵۳ ». « 27 »

اختلالاتی مانند ADHD یا ODD ممکن است همراهی
Comorbidity « داشته باشند، اما تفاوت‌های مبنايي
عبارتند از:

منشأ مشکل: اختلال یادگیری ریشه عصب‌رشدی دارد،
درحالی که اختلالات رفتاری غالباً ناشی از عوامل
محیطی‌زیستی تعاملی هستند.

چرخه فقر: ترک تحصیل زودهنگام « به‌ویژه در جوامع
محروم » با محدودیت مهارت‌های شغلی همراه است.
داده‌های مرکز آمار ایران « ۱۴۰۲ » نشان می‌دهد ۷۸٪
جوانان فاقد دیپلم، در بخش‌های غیررسمی با درآمد
پایین مشغول‌اند که خود به تداوم چرخه محرومیت
بین‌نسلی می‌انجامد « زارعی، ۱۴۰۱، ص ۱۲۷ ». « 28 »

پاسخ به درمان: مداخلات دارویی در ADHD مؤثرند اما
بر دیسلکسیا تأثیر ندارند.

میلیارد ریال هزینه فرصت از دست رفته برای اقتصاد ملی ایجاد می‌کند « گزارش شماره ۲۱۷۱۴۰۱ ».

۲.۲.۲. اختلالات روانی « اضطراب، افسردگی »

هدررفت سرمایه انسانی: نادیده گرفتن "حق رشد حداکثری استعدادها" به کاهش بهره‌وری نیروی کار می‌انجامد. بانک جهانی « ۲۰۲۰ » هشدار می‌دهد کشورهایی که ۳۰٪+ جمعیت جوانشان زیر خط استاندارد آموزشی هستند، تا ۲۰۴۰ با کاهش ۹٪ی تولید ناخالص داخلی مواجه خواهند شد « ترجمه نوبخت، ۱۴۰۰، ص ۴۵ ».

اضطراب نهادی: نقض مستمر حقوق « مانند عدم تأمین تسهیلات منطقی برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه » باعث احساس بی‌پناهی سیستماتیک می‌شود. مطالعات بالینی، ارتباط معناداری بین تبعیض آموزشی و افزایش ۴۰٪ی علائم اضطراب منتشر « GAD » نشان می‌دهند « محمدخانی و رضوی، ۱۳۹۹، ص ۹۲ ».

افسردگی تحمیلی: طبق نظریه درماندگی آموخته شده سلیگمن « ۱۹۷۲ »، افرادی که در محیط آموزشی کنترل بر نتایج تلاش‌های خود را از دست می‌دهند، به بی‌انگیزگی پایدار و علائم افسردگی مبتلا می‌شوند. پژوهش نوروزی « ۱۴۰۰ » بر روی دانش‌آموزان محروم از "حق رشد استعدادها" مؤید این امر است « ص ۶۷ ».

افزایش هزینه‌های بهداشتی: شیوع اختلالات روانی ناشی از ناکامی آموزشی، سیستم سلامت را تحت فشار قرار می‌دهد. مطالعه قربانی « ۱۳۹۷ » نشان می‌دهد ۲۳٪ هزینه‌های درمان افسردگی در ایران مرتبط با تجارب تبعیض‌آمیز آموزشی است « ص ۱۸۸ ».

پیوند با فقه معاملات و چالش‌های قراردادی

تنظیم قراردادهای آموزشی خصوصی بدون التزام به حقوق تحصیلی، از نظر فقه معاملات « ماده ۱۹۰ قانون مدنی: مشروعیت مورد معامله » و روانشناسی تربیتی، غیرقانونی و غیراخلاقی است:

آسیب‌های هویتی: نقض اصل شمولیت « Inclusion » موجب انزوای اجتماعی و کاهش عزت نفس می‌گردد. به گفته کاظمی « ۱۳۹۸ »، ۳۱٪ دانش‌آموزان با معلولیت در مدارس عادی بدون حمایت کافی، دچار اختلال هویت تحصیلی می‌شوند « ص ۱۱۴ ».

بطلان شرطی: شروط قراردادی که امکان نقض حقوق تحصیلی « مانند محرومیت از تسهیلات منطقی » را فراهم کنند، به استناد مخالفت با نظم عمومی « ماده ۹۷۵ قانون مدنی » و اخلاق حسنه، باطل‌اند « صفایی و قاسم‌زاده، ۱۴۰۲، ص ۲۲۰ ».

۲.۲.۳. هزینه‌های اقتصادی ناشی از اتلاف استعدادها

هزینه‌های مستقیم: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی « ۱۴۰۱ » محاسبه کرده که هر مورد ترک تحصیل، حداقل ۵

مدنی، بلکه فریضه‌ای دینی با پشتوانه‌های قرآنی، روایی و اجتماعی است. این مبانی، زیرساخت‌های حقوق تحصیلی در نظام‌های اسلامی را شکل می‌دهد و تنظیم قراردادهای آموزشی خصوصی را ملزم به رعایت آن‌ها می‌کند.

۳.۱.۱. وجوب کفایی تعلیم/تعلیم در آیات

مستند قرآنی:

آیه نخستین وحی: «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ» «علق: ۱» به اتفاق مفسران، وجوب مطلق خواندن و دانشاندوزی را ثابت می‌کند «طباطبایی، ۱۳۹۰ق، ج ۲، ص ۳۲۲».

آیه «قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ» «زمر: ۹» با تصریح به برتری عالم بر جاهل، وجوب تعلیم را استنباط‌پذیر می‌سازد «طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۸، ص ۷۷۱».

حکم فقهی: فقها با استناد به این آیات، تعلیم علوم ضروری «اعم از دینی و دنیوی» را واجب کفایی می‌دانند؛ بدین معنا که اگر عده‌ای کافی به آن اقدام کنند، از دیگران ساقط می‌شود، در غیر این صورت بر همه واجب است «شهید ثانی، ۱۴۱۳ق، ج ۱، ص ۲۹۵». این وجوب، مبنای تکلیف حکومت اسلامی در تأمین زیرساخت‌های آموزشی است.

۳.۱.۲. آموزش به مثابه مقدمه واجب

مسئولیت مدنی نهادهای آموزشی: طبق ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی «۱۳۳۹»، نقض این حقوق که منجر به خسارت روانی یا اقتصادی شود، ضمان‌آور است. رأی دادگاه تجدید نظر تهران «پرونده ۱۴۰۱/۱۲۷۶» در خصوص غرامت به دانش‌آموز اُتیسمی به دلیل عدم تأمین امکانات، رویه‌ای پیشگامانه در این زمینه است. «35»

راهکار فقهیروانشناختی: گنجاندن شروط صریح در قراردادهای مبتنی بر:

تضمین فرصت برابر «تبصره ۲ ماده ۱۰ آیین‌نامه مدارس غیردولتی» «36»

طراحی برنامه‌های آموزشی فردی‌سازی شده «مطابق نظریه هوش‌های چندگانه گاردنر»

ارزیابی دوره‌ای سلامت روان فراگیران توسط روانشناس مدرسه.

فصل ۳: مبانی فقهی حق تحصیل

۳.۱. کلیات آموزش در فقه اسلامی

آموزش در منظومه فقه اسلامی، نه صرفاً یک حق

مقدمه‌سازی برای واجبات اصیلی:

شناخت خدا « معرفت الله »: آموزش مبانی اعتقادی به منزله مقدمه واجب ایمان است. امام خمینی تصریح می‌کند: "معرفت خداوند، واجب عینی است و تحصیل مقدمات آن تا حد ضرورت، واجب می‌باشد" « تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۱۱ ».

اجرای احکام شرعی: توانایی خواندن نماز، روزه، واجبات مالی « مثل خمس و زکات » نیازمند سواد پایه است. بنابراین، آموزش خواندن و نوشتن به عنوان مقدمه واجب تکالیف شرعی، خود واجب می‌شود « نائینی، ۱۳۷۳، ص ۱۵۴ ».

قاعده فقهی "المُقَدِّمه واجبۀ کالواجب": طبق این اصل، هر امری که تحقق واجبی منوط به آن باشد، خود نیز واجب است « حلی، ۱۴۱۲ق، ص ۸۹ ». از این رو، آموزش‌های ضروری برای انجام تکالیف شرعی « مانند احکام معاملات برای تنظیم قراردادهای صحیح » وجوب ذاتی می‌یابد.

پیوند با قراردادهای آموزشی خصوصی:

۱. الزام‌آوری شرعی: قراردادهای آموزشی بخش خصوصی باید غایت تربیت دینی را مدنظر قرار دهند. شروط مغایر با اهداف تعلیمی واجب « مانند حذف آموزش احکام ضروری » با اصل مشروعیت معامله « ماده ۱۹۰ قانون مدنی » تعارض دارد.

۲. تقدم حق الهی بر حق الناس: فقه معاملات، آموزش را حق الهی عمومی می‌داند؛ بنابراین، شروط قراردادی که دسترسی به آموزش ضروری را محدود کنند « مثل دریافت شهریه‌های نامتعارف »، باطل هستند « بجنوردی، ۱۴۱۹ق، ج ۲، ص ۱۰۳ ».

۳. تضمین کیفیت: وجوب کفایی تعلیم، مستلزم ارائه آموزش استاندارد است. قراردادهایی که به دلیل نقض کیفیت آموزشی، فراگیر را از انجام تکالیف شرعی ناتوان سازند، مسئولیت‌آورند « ماده ۲۶۴ قانون مدنی: تعهد به وسیله ».

فصل ۳: مبانی فقهی حق تحصیل

۳.۲. قواعد فقهی ناظر بر حقوق آموزشی

قواعد فقهی به عنوان چارچوب‌های کلان استنباط احکام، تضمین‌کننده حقوق آموزشی در نظام اسلامی هستند. این قواعد با استناد به منابع اصیل « کتاب، سنت، عقل، اجماع » زمینه‌ساز تنظیم قراردادهای عادلانه در بخش خصوصی آموزشند.

۳.۲.۱. قاعده نفی ضرر « لاضرر »

مبنا: حدیث نبوی « لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ فِي الْإِسْلَامِ » وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۸۱

تکلیف نهادهای آموزشی: بر اساس نظر آیت‌الله سیستانی، مؤسسات خصوصی موظف‌اند حداکثر توان فنی خود را برای رفع موانع آموزشی به کار گیرند «منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۴۱».

مفهوم: هرگونه اقدام زیان‌بار مادی یا معنوی به خود یا دیگران ممنوع است.

۳.۲.۲. قاعده رفع حرج «نفي مشقة»

۳.۲.۱.۱. منع محرومیت آموزشی به عنوان "ضرر"

مبنا: آیه «وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ» «حج: ۷۸»

ضرر معرفتی: محرومیت از آموزش پایه، مصداق "ضرر عقلی" «ضرر عقلانی» است که فقها آن را ناظر به نقصان قوه ادراکی می‌دانند «مکارم شیرازی، ۱۴۲۷ق، ج ۲، ص ۱۵۳».

مفهوم: تشریعات اسلامی نباید موجب مشقت غیرمعقول گردد.

ضرر اجتماعی: تبعیض آموزشی موجب تکرار چرخه فقر می‌گردد که شهید صدر «۱۴۰۸ق» آن را "ضرر نسلی" «زیان نسل به نسل» خوانده است «ص ۸۹».

۳.۲.۲.۱. نفي مشقة غیرمعقول در یادگیری

حرج شناختی: روش‌های آموزشی نامتناسب با سطح رشد ذهنی کودک، مصداق "حرج تعلیمی" است. علامه طباطبایی تأکید می‌کند: "التعليم إذا كان حرجاً يجب تغيير أسلوبه" «الميزان، ج ۴، ص ۳۰۹».

مستند حقوقی: ماده ۱ قانون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت «۱۳۹۶» با الهام از این قاعده، هرگونه محدودیت آموزشی را ممنوع می‌شمرد.

حرج اقتصادی: دریافت شهریه‌های سنگین که تحصیل را برای محرومان دشوار سازد، خلاف قاعده رفع حرج است «بجنوردی، القواعد الفقهية، ج ۲، ص ۷۷».

۳.۲.۱.۲. لزوم دفع ضرر از طریق تأمین امکانات ویژه

تساوی در فرصت ≠ تساوی در ابزار: تأمین تسهیلات منطقی «مانند نرم‌افزارهای تطبیقی برای نابینایان» از مصادیق "دفع الضرر العام" است «امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲، ص ۴۸۲».

۳.۲.۲.۲. تکلیف جامعه به اصلاح روش‌های آموزشی

کاربرد قواعد در قراردادهای آموزشی خصوصی

تطبیق پذیری برنامه‌ها: فقه پویا با استناد به این قاعده، لزوم بازنگری دوره‌ای شیوه‌های تدریس را اثبات می‌کند « مصباح یزدی، ۱۳۹۰، ص ۱۲۲ ».

| قاعده فقهی | تطبیق در قرارداد | ضمانت اجرا |

مثال کاربردی: استفاده از آزمون‌های استاندارد شده برای دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری « دیسکلکولیا » به جای روش‌های سنتی.

| نفی ضرر | شرط منع تبعیض در پذیرش | بطلان قرارداد « ماده ۱۹۰ ق.م. » |

۳.۲.۳. قاعده تکلیف به قدر وسع

| رفع حرج | تعیین شهریه متناسب با درآمد خانواده | تخفیف اقساطی « تبصره ۳ آیین‌نامه مدارس غیردولتی » |

مبنا: آیه «لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا» « بقره: ۲۸۶ »

| تکلیف به قدر وسع | طراحی برنامه‌های فردی‌سازی شده | ابطال شرط ارزیابی یکسان « رأی دیوان عالی کشور ۱۴۰۰/۲۱۷ » |

مفهوم: تکالیف باید متناسب با توانایی‌های فرد باشد.

۳.۲.۳.۱. عدم تکلیف کودک به روش‌های نامتناسب

چالش‌های حقوقی:

تطابق محتوا با مراحل رشد: آموزش مفاهیم انتزاعی پیش از رشد شناختی لازم، نقض صریح قاعده است. روانشناسی تربیتی اسلامی این اصل را با نظریه مراحل رشد پیازه تلفیق می‌کند « شکوهی، ۱۳۹۸، ص ۹۳ ».

۱. تعارض منافع اقتصادی: مؤسسات خصوصی ممکن است به دلیل هزینه‌های بالای تطبیق روش‌ها « مثل آموزش تلفیقی »، شروط مبهم تنظیم کنند.

تفکیک جنسیتی معقول: ارائه آموزش‌های مهارتی متناسب با ویژگی‌های زیست‌شناختی « نه تبعیض‌آمیز » از مستثنیات پذیرفته شده است « فاضل لنکرانی، تفصیل الشریعه، ص ۳۲۱ ».

۲. فقدان نهاد ناظر تخصصی: کمیته‌های ناظر آموزشی فاقد کارشناسان فقه‌پروانشناختی هستند « گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۲، ص ۱۹ ».

علامه طباطبائی "قسط" را شامل توزیع عادلانه فرصت‌های آموزشی می‌داند «المیزان، ج ۵، ص ۱۴۱». این آیه، مبنای نفی تبعیض در دسترسی به آموزش کیفی است.

راهکار فقه‌روانشناختی:

شروط نمودگی: استفاده از نمونه شروط مصوب مراجع
«مانند شرط "تأمین مشاور روانشناختی رایگان"»

آیه ۸ سوره مائده:

«اغْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى» «عدالت پیشه کنید که به تقوا نزدیک‌تر است». فقها استنباط می‌کنند که عدالت ایجابی در آموزش، مستلزم تأمین امکانات برای گروه‌های محروم است «جوادی آملی، تفسیر تسنیم، ج ۷، ص ۳۰۹».

ارزیابی ترکیبی: نظارت بر اجرای قراردادها توسط هیئت‌های ثلاثه «فقیه + روانشناس تربیتی + حقوق‌دان»

فصل ۳: مبنای فقهی حق تحصیل

۳.۳.۲. روایات حمایت از ضعفا «مستضعفین»

۳.۳. مستندات قرآنی و روایی

حدیث نبوی:

«مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ» هرکس به امور مسلمانان بی‌تفاوت باشد، از آنان نیست؛ وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۹۹. امام خمینی این روایت را مستند تکلیف حکومت برای رفع محرومیت آموزشی می‌داند «کتاب البیع، ج ۲، ص ۶۳۵».

حق تحصیل در اسلام، ریشه در متون دینی دارد که عدالت آموزشی و حمایت از محرومان را به عنوان فریضه‌های الهی تبیین می‌کنند. این مستندات، پشتوانه‌ای برای الزام قراردادهای آموزشی بخش خصوصی به رعایت اصول انسانی است.

۳.۳.۱. آیات ناظر بر عدالت آموزشی

تأکید بر حقوق کودکان یتیم:

آیه ۱۳۵ سوره نساء:

روایت امام صادق «ع»: «كَفَلَ اللَّهُ لِلْيَتِيمِ رِزْقَهُ وَ عَلَّمَهُ» «خداوند روزی و دانش یتیم را تضمین کرده

«كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ» «برپادارنده عدالت باشید».

است؛ الکافی، ج ۶، ص ۴۸. « این حدیث، تکلیف جامعه در تأمین آموزش رایگان برای محرومان را اثبات می‌کند » فیض کاشانی، الوافی، ج ۱۲، ص ۱۵۵.

بورسیه‌شدگان « باشند تا با آیه ۲ مائده مغایرت نداشته باشند.

۳.۳.۳. اصل تعاون و قضاء حاجات

۲. ابطال شروط تبعیض‌آمیز: هر شرطی که دسترسی مستضعفان به آموزش را محدود کند، به استناد روایات حمایت از ضعفا باطل است « مستند به ماده ۲۳۲ قانون مدنی ».

آیه تعاون « مائده: ۲ »:

۳. مسئولیت اجتماعی مؤسسات: بر اساس قاعده قضاء الحاجات، مراکز آموزشی خصوصی مسئولیت کفایی در حمایت از محرومان دارند « نظریه شورای نگهبان، تفسیر شماره ۱۸۹۱/۲۱ ».

« وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى » « در نیکی و پرهیزگاری همکاری کنید ». « بَرّ » شامل پشتیبانی مالی از تحصیل نیازمندان می‌شود « طبرسی، مجمع البیان، ج ۳، ص ۲۸۴ ».

فصل ۳: مبانی فقهی حق تحصیل

حدیث قضاء حاجات:

۳.۴.۳. فتاوی معاصر

فتاوی مراجع تقلید در عصر حاضر، با توجه به یافته‌های علوم تربیتی و روانشناسی، تحولی نوین در تبیین حقوق آموزشی گروه‌های ویژه ایجاد کرده‌اند. این استنباط‌ها مستند به ادله شرعی و منطبق بر نیازهای عصری است.

پیامبر « ص »: « مَنْ قَضَى لِأَخِيهِ الْمُؤْمِنِ حَاجَةً كَانَ كَمَنْ خَدَّمَ اللَّهَ عُمْرَهُ » « هر که حاجت برادر مؤمنش را برآورد، چونان است که عمری خدا را عبادت کرده؛ بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۳۱۵. شهید مطهری استدلال می‌کند تأمین تجهیزات آموزشی برای دانش‌آموزان کم‌بضاعت مصداق این حدیث است « آینده انقلاب اسلامی، ص ۲۱۷ ».

۳.۴.۱. آموزش افراد دارای معلولیت

پیوند با فقه معاملات آموزشی

۱. تکلیف جامعه در تأمین امکانات:

۱. شروط الزام‌آور: قراردادهای آموزشی خصوصی باید حاوی شرط تعاون « مانند اختصاص ۱۰٪ ظرفیت به

آیت الله خامنه‌ای:

"اختلالات یادگیری «مانند دیسلکسیا» مصداق «عسر و حرج» بوده و تطبیق روش‌های آموزشی بر اساس قاعده نفی حرج واجب است" «استفتائات جدید، ج ۴، ۱۴۰۰، ص ۲۳۱».

"تأمین آموزش کیفی برای معلولان از مصادیق تکلیف حکومت اسلامی بر اساس آیه «وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ» «شوری: ۳۸» است و مؤسسات خصوصی نیز مشمول این حکم‌اند" «استفتائات آموزش، ۱۳۹۷، ص ۸۴».

۲. استنتاج حقوقی از قواعد پنجگانه:

آیت الله سیستانی:

| قاعده فقهی | حق استنباط شده |

"وجوب کفایی تأمین تسهیلات منطقی «Reasonable Accommodations» برای دانش‌آموزان دارای معلولیت جسمیحرکتی" «منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۴۲».

| نفی عسر و حرج | حق بهره‌مندی از روش‌های جایگزین ارزیابی |

۲. الزام فقهی حقوقی:

| لاضرر | منع تحمیل فشار روانی ناشی از مقایسه |

مطابق نظر شورای نگهبان «نظریه ۱۳۹۸/۳۰»، ماده ۱۲ قانون حمایت از معلولان مبنی بر الزام مراکز آموزشی به اصلاح محیط، مطابق موازین شرعی است.

| تکلیف به قدر وسع | طراحی برنامه آموزشی فردی «IEP» |

۳.۴.۲. حقوق اختصاصی برای اختلالات یادگیری

۳. پیوند روانشناسی و فقه:

۱. مستندسازی فقهی برای ناتوانی‌های شناختی:

پژوهشکده علوم شناختی قم «۱۴۰۱» با استناد به روایت «لَا تُكَلِّفُوا الصِّبْيَانَ» «وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۴۷۶»، روش‌های آموزش کودکان با اختلال یادگیری را

آیت الله مکارم شیرازی:

مبتنی بر نظریه پردازش اطلاعات تبیین کرده است « ص ۵۶ ».

فتاوی مراجع تقلید در عصر حاضر، با توجه به یافته‌های علوم تربیتی و روانشناسی، تحولی نوین در تبیین حقوق آموزشی گروه‌های ویژه ایجاد کرده‌اند. این استنباط‌ها مستند به ادله شرعی و منطبق بر نیازهای عصری است.

کاربرد در قراردادهای آموزشی

۱. شروط الزام‌آور:

شرط "تدوین برنامه آموزشی فردی « IEP » توسط تیم تخصصی" « مستند به فتوای مکارم شیرازی »

۳.۴.۱. آموزش افراد دارای معلولیت

شرط "منع هرگونه جریمه تحصیلی برای اختلالات یادگیری" « مستند به قاعده لاضرر »

۱. تکلیف جامعه در تأمین امکانات:

۲. ضمانت اجرا:

آیت‌الله خامنه‌ای:

بطلان قرارداد در صورت عدم رعایت « ماده ۱۹۰ قانون مدنی »

"تأمین آموزش کیفی برای معلولان از مصادیق تکلیف حکومت اسلامی بر اساس آیه «وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ» « شوری: ۳۸ » است و مؤسسات خصوصی نیز مشمول این حکم‌اند" « استفتائات آموزش، ۱۳۹۷، ص ۸۴ ».

مسئولیت مدنی مؤسسه بر اساس ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی « رأی دادگاه عالی تهران ۱۴۰۱/۷۶۵ »

آیت‌الله سیستانی:

فصل ۳: مبانی فقهی حق تحصیل

"وجوب کفایی تأمین تسهیلات منطقی « Reasonable Accommodations » برای دانش‌آموزان دارای معلولیت جسمیحرکتی" « منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۴۲ ».

۳.۴. فتاوی معاصر

نفی عسر و حرج | حق بهره‌مندی از روش‌های
جایگزین ارزیابی |

۲. الزام فقهی حقوقی:

لاضرر | منع تحمیل فشار روانی ناشی از مقایسه |

مطابق نظر شورای نگهبان «نظریه ۱۳۹۸/۳۰»، ماده
۱۲ قانون حمایت از معلولان مبنی بر الزام مراکز آموزشی
به اصلاح محیط، مطابق موازین شرعی است.

تکلیف به قدر وسع | طراحی برنامه آموزشی فردی «
IEP» |

۳.۴.۲. حقوق اختصاصی برای اختلالات یادگیری

۳. پیوند روانشناسی و فقه:

۱. مستندسازی فقهی برای ناتوانی‌های شناختی:

پژوهشکده علوم شناختی قم «۱۴۰۱» با استناد به
روایت «لَا تُكَلِّفُوا الصِّبْيَانَ» «وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص
۴۷۶»، روش‌های آموزش کودکان با اختلال یادگیری را
مبتنی بر نظریه پردازش اطلاعات تبیین کرده است «ص
۵۶».

آیت‌الله مکارم شیرازی:

"اختلالات یادگیری «مانند دیسلکسیا» مصداق
«عسر و حرج» بوده و تطبیق روش‌های آموزشی بر اساس
قاعده نفی حرج واجب است" «استفتائات جدید، ج ۴،
۱۴۰۰، ص ۲۳۱».

۲. استنتاج حقوقی از قواعد پنجگانه:

کاربرد در قراردادهای آموزشی

قاعده فقهی | حق استنباط شده |

۱. شروط الزام‌آور:

شرط "تدوین برنامه آموزشی فردی «IEP» توسط تیم
تخصصی" «مستند به فتوای مکارم شیرازی»

آیه «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» «اسراء: ۷۰» و روایت «أَعْبُدُوا اللَّهَ كَأَنَّكُمْ تَرَوْنَهُ» «بحار الانوار، ج ۶۷، ص ۲۴۹» کرامت انسانی را مبنای تعامل تربیتی می‌دانند. شهید مطهری تصریح می‌کند: «کودک به مثابه امانت الهی، واجد حرمت ذاتی است» «تعلیم و تربیت در اسلام، ص ۸۳».

شرط "منع هرگونه جرمه تحصیلی برای اختلالات یادگیری" «مستند به قاعده لاضرر»

۲. ضمانت اجرا:

رویکرد روانشناختی:

بطلان قرارداد در صورت عدم رعایت «ماده ۱۹۰ قانون مدنی»

نظریه سلسله مراتب نیازهای مازلو، "احترام" را به عنوان نیاز ذاتی شناسایی می‌کند. تحقیر آموزشی موجب اختلال هویت و کاهش عزت نفس می‌گردد «راشدیان، ۱۳۹۹، ص ۶۷».

مسئولیت مدنی مؤسسه بر اساس ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی «رأی دادگاه عالی تهران ۱۴۰۱/۷۶۵»

تطبیق قراردادی:

فصل ۴: تحلیل تطبیقی و همگرایی

شروطی که کرامت کودک را نقض کنند «مثل تنبیه تحقیرآمیز» باطل اند «ماده ۹۵۹ قانون مدنی + رأی دیوان عالی کشور ۱۳۹۹/۲۲۱».

۴.۱. نقاط اشتراک

۴.۱.۲. مسئولیت اجتماعی در تأمین نیازها

همگرایی فقه معاملات اسلامی، روانشناسی تربیتی و حقوق موضوعه در سه اصل بنیادین، چارچوبی اخلاقی حقوقی برای قراردادهای آموزشی خصوصی ایجاد می‌کند.

مبانی فقهی:

۴.۱.۱. تأکید بر کرامت ذاتی کودک

قاعده «كُلُّكُمْ رَاعٍ» «نهج الفصاحه، حدیث ۴۳۷» مسئولیت جمعی در قبال کودکان را اثبات می‌کند. آیت الله جوادی آملی: «تأمین آموزش کیفی، مصداق «أَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ» اجتماعی است» «مبانی حقوق اسلامی، ص

منظر فقهی:

۱۷۴».

« | قانون موضوعه | ماده ۲۸ پیماننامه حقوق کودک »
مصوب ۱۳۷۳» |

دیدگاه روانشناختی:

پیامدهای نقض:

نظریه پیازه، آموزش را حق رشدی می‌داند که محرومیت از آن به اختلال شناختی می‌انجامد « سیف، ۱۴۰۰، ص ۱۳۲».

تبعیض آموزشی:

الزامات قراردادی:

فقهاً: مصداق «إضرار» « نفی شده در قاعده لاضرر »

روانشناختی: عامل اضطراب اجتماعی و افت عملکرد «
محمدی، ۱۴۰۱، ص ۱۱۴»

ماده ۱ آیین‌نامه مدارس غیردولتی « ۱۳۹۵ » ،
مؤسسات را ملزم به اختصاص ۱۰٪ ظرفیت به
دانش‌آموزان بی‌بضاعت می‌کند.

کاربرد عملی:

۴.۱.۳. نفی تبعیض آموزشی

رأی دادگاه حقوقی تهران « ۱۴۰۰/۳۰۴ » : ابطال قرارداد
مدرسه غیردولتی به دلیل شرط «پذیرش مبتنی بر
قومیت».

| منبع | دستور نفی تبعیض |

|

همگرایی سه‌گانه در قرارداد نویسی

| قرآن | «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ» « حجرات: ۱۳ » |

۱. الگوی شرط‌گذاری:

| روانشناسی | نظریه برابری آدامز « ۱۹۶۵ » :

تبعیض=تنش روانی |

گنجاندن بند کرامت‌محور: "طرفین متعهد می‌شوند از

هرگونه عملی که موجب تحقیر شخصیت فراگیر شود، خودداری کنند"

مستند: فتاوی مراجع «خامنه‌ای، استفتائات ۱۴۰۰، ج ۳، ص ۴۱» + استانداردهای روانشناختی «انجمن روانشناسی ایران، ۱۳۹۸»

۲. نقش نظارتی:

ایجاد کمیته‌های ترکیبی «فقیه + روانشناس تربیتی + وکیل» جهت بازبینی قراردادهای «پیشنهاد مرکز پژوهش‌های مجلس، گزارش ۱۴۰۲/۷۷»

فصل ۴: تحلیل تطبیقی و همگرایی

۴.۲. نقش تکمیلی دو دیدگاه

تحلیل چالش‌های حقوقی و روانشناختی قراردادهای آموزشی در بخش خصوصی، مستلزم درک همگرایی دو دیدگاه روانشناسی و فقه معاملات است. این دو نه رقیب، که مکمل یکدیگرند و رویکردی جامع برای طراحی و اجرای قراردادهای عادلانه، مؤثر و پایدار ارائه می‌دهند.

۴.۲.۱. روانشناسی: تبیین علمی نیازها و روش‌ها

روانشناسی با ارائه چارچوب‌های علمی، به درک عمیق نیازهای ذینفعان قراردادهای آموزشی «فراگیران، مدرسان، مؤسسات» می‌پردازد. نظریه‌های انگیزشی مانند "خودتعیین‌گری" «SelfDetermination Theory» نشان می‌دهند که قراردادهای باید نیازهای اساسی شایستگی، خودمختاری و ارتباط را برآورده سازند تا انگیزه درونی و رضایت ایجاد شود «ریگبی، رایان و دسی، ۲۰۲۲؛ ترجمه فارسی: فلاح و همکاران، ۱۴۰۱». پژوهش‌هایی مانند مطالعه علی‌پور و رجبی «۱۳۹۹» بر روی زبان‌آموزان خصوصی، تأثیر مستقیم شفافیت قرارداد و احساس انصاف را بر کاهش اضطراب و افزایش تعهد یادگیری تأیید می‌کند. همچنین، روانشناسی شناختی هشدار می‌دهد که پیچیدگی حقوقی متن قرارداد ممکن است منجر به "سوگیری اطمینان کاذب" «Overconfidence Bias» در والدین یا فراگیران شود، غفلتی که می‌تواند زمینه ساز اختلافات آتی گردد «کاهنمن، ۲۰۱۱؛ ترجمه فارسی: کاهنمن، ۱۴۰۰».

۴.۲.۲. فقه: ایجاد پشتوانه الزام‌آور شرعی

فقه معاملات با استناد به منابع اصیل اسلامی «کتاب، سنت، عقل، اجماع»، چارچوب الزام‌آور شرعی برای تنظیم قراردادهای فراهم می‌کند. اصل "لزوم وفای به عقد" «ماده ۲۱۹ قانون مدنی ایران برگرفته از فقه» و شرط صحت معامله "معین بودن مورد معامله" «ماده ۳۴۲ قانون مدنی»، مستقیماً بر ضرورت شفافیت و دقت در تعریف خدمات آموزشی، مدت، مبلغ و ضمانت‌ها در قراردادهای تأکید دارند «امام خمینی، ۱۴۲۱ ق، ج ۱، ص ۵۲۳؛ کاتوزیان، ۱۳۹۸، ص ۱۸۷». فقه با حرام دانستن "غرر" «معامله همراه با جهل فاحش» و "ربا"، از استثمار آموزشی و شروط غیرمنصفانه در دریافت‌های مالی جلوگیری می‌کند «نجفی، ۱۴۰۱، ج ۲۲، ص ۱۰۵». همچنین، احکام مربوط به "اجاره اشخاص" «برای

تدریس « و "جعاله" » برای نتیجه محوری « ابزارهای فقهی انعطاف‌پذیری برای طراحی سازوکارهای پرداخت منصفانه فراهم می‌نمایند » موسوی بجنوردی، ۱۳۹۷، ص ۲۳۴ .

همگرایی در عمل: ایجاد تعادل و عدالت

همگرایی این دو دیدگاه، کلید حل چالش‌هاست:

۱. طراحی مبتنی بر نیاز: روانشناسی نیازهای واقعی روانیتربیتی « مثل انعطاف‌پذیری برنامه‌ها برای کاهش استرس » را شناسایی می‌کند و فقه با الزام به رعایت "عدالت معاوضی" « توازن عوضین » ، چارچوبی برای گنجاندن این نیازها در شروط منصفانه قراردادی فراهم می‌کند « میرمعزی، ۱۳۹۵، ص ۸۷ » .

۲. شفافیت و کاهش ابهام: یافته‌های روانشناسی درباره درک‌پذیری متن، فقه را ترغیب می‌کند بر ضرورت "رفع ابهام" به عنوان مصداقی از رفع غرر تأکید ورزد. این همگرایی به پیش نویس‌های ساده‌تر و قابل فهم‌تر منجر می‌شود.

۳. ضمانت اجرای معنوی حقوقی: فقه با ایجاد الزام شرعی و حقوقی « مانند حق فسخ برای تخلف » و روانشناسی با تقویت تعهد درونی طرفین از طریق احساس عدالت و مشارکت، ضمانت اجرای دوگانه‌ای ایجاد می‌کنند که اثربخشی قرارداد را افزایش می‌دهد « شکری و نوروزی، ۱۴۰۰، ص ۵۶ » .

۴. پیشگیری از اختلاف: تبیین روانشناختی عوامل تنش‌زا « مانند انتظارات غیرواقعی » به فقه کمک می‌کند تا احکام پیشگیرانه‌تری « مانند لزوم توضیح شروط پیش از عقد » را تقویت کند، و از طرف دیگر، ضوابط فقهی حل اختلاف « اصول حاکمیت اراده، شرط داوری » بستر حقوقی امنی برای مدیریت تعارضات فراهم می‌نماید.

جمع‌بندی: همکاری دیالکتیکی روانشناسی و فقه، از تنظیم قراردادهای آموزشی فراتر از یک سند حقوقی خشک، به سوی ابزاری برای ارتقای کیفیت آموزش، تضمین حقوق طرفین و تقویت اعتماد اجتماعی حرکت می‌دهد. این همگرایی، پاسخی جامع به چالش‌های پیچیده حقوقی و روانشناختی در بخش حیاتی آموزش خصوصی است.

فصل ۴: تحلیل تطبیقی و همگرایی

۴.۳. راهکارهای عملی

همگرایی فقه معاملات و روانشناسی تربیتی، راهکارهای نوینی برای کاهش چالش‌های حقوقی و روانشناختی در قراردادهای آموزشی بخش خصوصی ارائه می‌دهد. این راهکارها ضمن رعایت موازین شرعی، به نیازهای روانی ذینفعان پاسخ می‌گویند.

۴.۳.۱. تدوین قوانین آموزشی با پشتوانه فقه‌پروان شناختی

تدوین «آیین‌نامه استاندارد قراردادهای آموزشی» با تلفیق اصول فقهی و یافته‌های روانشناسی ضروری است. از منظر فقهی، رعایت شرایط صحت عقد «ایجاب و قبول، معین بودن موضوع، عدم غرر» و حرام بودن شروط خلاف مقتضای عقد «ماده ۲۳۲ قانون مدنی» پایه‌گذاری می‌شود «امامی، ۱۴۰۰، ص ۱۴۳». روانشناسی با تأکید بر «نظریه انصاف» «Adams, 1965»، لزوم گنجاندن clauses مانند «حق فسخ اضطراری» برای کاهش استرس والدین در شرایط غیرمترقبه «بیماری طولانی» را اثبات می‌کند «زارعی و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۷۴». همچنین، الزام به درج «جدول پرداخت‌های مرحله‌ای» متناسب با پیشرفت تحصیلی، مصداق عملی «وفای به عقد» در فقه و تقویت‌کننده «انگیزش تدریجی» در روانشناسی است «ناصری و حکیمی، ۱۴۰۱، ص ۳۸».

۴.۳.۲. آموزش معلمان بر اساس تلفیق دو دیدگاه

اجرای دوره‌های آموزش مداوم با محوریت «اخلاق حرفه‌ای فقه‌محور» و «مهارت‌های ارتباطی روان‌شناختی» برای معلمان بخش خصوصی حیاتی است. فقه معاملات با استناد به حدیث «کُونُوا دُعَاةَ لِلنَّاسِ بِغَيْرِ اِلْسِنَتِكُمْ» «بحارالانوار، ج ۲، ص ۲۲»، مسئولیت الگوسازی اخلاقی معلم را تبیین می‌کند. روانشناسی نیز با ارائه تکنیک‌های «گوش‌دادن فعال» «Active Listening» و «مدیریت خشم»، به کاهش تعارضات کمک می‌کند «گل‌محمدی و سلیمی، ۱۳۹۹، ص ۱۱۷». پژوهش رضوان‌فر و جعفری «۱۴۰۰» نشان می‌دهد معلمان که در کارگاه‌های «فقه تعاملات آموزشی» شرکت کرده‌اند، ۴۰٪ کمتر در معرض شکایت‌های حقوقی قرار گرفته‌اند «ص ۹۲». این آموزش‌ها باید به صورت اجباری در «شرایط احراز صلاحیت حرفه‌ای» گنجانده شود.

۴.۳.۳. طراحی محیط‌های آموزشی شمول‌گرا مبتنی بر IEP

پیاده‌سازی «برنامه آموزشی فردی» «IEP» با پشتوانه فقهی، راهبردی برای رفع تبعیض و افزایش اثربخشی است. فقه با استناد به قاعده «لاضرر» و تأکید بر «عدالت توزیعی»، حق دسترسی عادلانه به خدمات آموزشی متناسب با ویژگی‌های ذهنی و جسمی را الزامی می‌داند «مکارم شیرازی، ۱۴۲۸، ج ۱، ص ۴۳۲». روانشناسی نیز با اثربخشی IEP در افزایش خودکارآمدی دانش‌آموزان استثنایی موافق است «خانجانی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۵۶». برای نمونه، درج بند «تعدیل روش‌های ارزیابی» در قرارداد «مانند جایگزینی شفاهی به جای کتبی برای دانش‌آموزان دیسلکسیک» همسو با «حفظ کرامت انسانی» در فقه و «تئوری سازگاری شناختی» در روانشناسی است. مطالعات نشان می‌دهد مؤسسات دارای سیستم ۳۰٪ IEP، بیشتر رضایت والدین را جلب کرده‌اند «دستجردی و موسوی، ۱۴۰۲، ص ۱۲۴».

جمع‌بندی اجرایی:

۱. قانون‌گذاری هوشمند: ایجاد نهاد ناظر مستقل برای بازبینی قراردادها بر اساس معیارهای فقهیروانشناختی.

۲. نظام گواهی‌نامه‌ای: اعطای گواهینامه‌های صلاحیت حرفه‌ای به معلمان آموزش‌دیده در تلفیق دو دیدگاه.

۳. پلتفرم‌های دیجیتال: توسعه سامانه‌های ثبت

الکترونیک IEP با قابلیت رصد پیشرفت و شفاف‌سازی مالی.

۵.۲.۱. گنجاندن "تسهیلات آموزشی" در قوانین داخلی با استناد به قواعد فقهی

تدوین قانون جامع حمایت از مصرف‌کنندگان خدمات آموزشی با الهام از قواعد فقهی سه‌گانه ذیل ضروری است:

فصل ۵: نتیجه‌گیری

قاعده عدالت: الزام مؤسسات به ارائه «تسهیلات مالی» «قسط‌بندی، تخفیف‌های خانوادگی» مبتنی بر آیه «لیقوم الناس بالقسط» «حدید: ۲۵» و نظریه برابری آدامز «۱۳۹۹، ص ۸۲».

۵.۱. جمع‌بندی یافته‌ها: همگرایی فقه و روانشناسی در وجوب حمایت

قاعده لاضرر: پیش‌بینی «حق فسخ بدون جریمه» برای والدین در موارد اضطراری «بیماری، مهاجرت» با استناد به روایت «لاضرر و لاضرار فی الاسلام» «حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۶۳».

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که همگرایی فقه معاملات و روانشناسی تربیتی، پشتوانه‌ای مستحکم برای حل چالش‌های حقوقی و روانشناختی قراردادهای آموزشی بخش خصوصی ایجاد می‌کند. از یک سو، فقه با استناد به قواعدی مانند «لاضرر»، «وفای به عقد» و «حرمت غرر»، چارچوبی الزام‌آور برای تضمین عدالت قراردادی و پیشگیری از استثمار آموزشی ارائه می‌دهد «امامی، ۱۴۰۲، ص ۱۱۵». از سوی دیگر، روانشناسی با تبیین علمی نیازهای ذینفعان «والدین، دانش‌آموزان، معلمان» و مکانیسم‌های انگیزشی، به طراحی سازوکارهای انعطاف‌پذیر و کاهش تنش‌های روانی کمک می‌کند «شجاعی و همکاران، ۱۴۰۳، ص ۷۳». این همپوشانی به وضوح اثبات می‌کند که حمایت از حقوق آموزشی نه تنها یک تکلیف حقوقی، بلکه ضرورتی شرعی و روان‌شناختی است.

قاعده شفافیت: الزام به درج «جدول قیمت‌های شفاف» و «هزینه‌های جانبی» در قراردادها برای رفع غرر «موسوی خوئی، ۱۴۲۲ ق، ص ۲۱۰». پژوهش حکمت‌نیا و رضایی «۱۴۰۳» نشان می‌دهد مؤسسات دارای این سازوکارها، ۳۵٪ کمتر با شکایت مواجه شده‌اند «ص ۹۴».

۵.۲.۲. نظارت نهادهای دینی بر اجرای عدالت آموزشی

۵.۲. پیشنهادها

ایجاد شورای ناظر فقہیروانشناختی متشکل از:

فقہای متخصص در امور معاملات « برای تطبیق قراردادهای موازین شرعی ».

روانشناسان تربیتی « برای ارزیابی انطباق محتوا با نیازهای رشدی ».

این نهاد با اختیارات قانونی می‌تواند:

۱. صدور گواهی شرعی تخصصی برای قراردادهای استاندارد.

۲. مدیریت هیئت‌های حل اختلاف تخصصی به جای دادگاه‌های عمومی « با کاهش ۵۰٪ زمان رسیدگی ».

۳. نظارت بر اجرای IEP « برنامه‌های آموزشی فردی‌شده » برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه مبتنی بر تفسیر فقہی «کرامت انسانی» « طباطبایی، المیزان، ج ۱۶، ص ۲۴۱ » و اصول روان‌شناختی شمول‌گرایی « یوسفی و میرزایی، ۱۴۰۲، ص ۱۱۶ ».

۵.۳. پژوهش‌های آتی: مطالعه تطبیقی در کشورهای اسلامی

۱. تحلیل تطبیقی نظام‌های حقوقی: مقایسه چارچوب

قراردادهای آموزشی ایران با کشورهای اسلامی پیشرو مانند مالزی « با تأکید بر استانداردهای Halal Education Certification » و اندونزی « نظام Pesantren و نقش فتاوی شورای علما ».

۲. سنجش اثربخشی نهادهای ناظر: مطالعه میدانی عملکرد نهادهایی مانند «شورای فقہی آموزش عالی مصر» در کاهش اختلافات حقوقی.

۳. تدوین الگوی بین‌فرهنگی: طراحی چارچوب واحد قراردادهای آموزشی برای کشورهای عضو OIC با ترکیب:

اصول فقہی مشترک « عدالت، شفافیت ».

شاخص‌های روان‌شناختی بوم‌شناختی « Ecological Systems Theory ».

پژوهشگران می‌توانند با روش‌شناسی ترکیبی « تحلیل اسناد، پیمایش و مصاحبه با فقہا » به این اهداف دست یابند « پیشنهاد روش‌شناختی: رحیمی‌پور و اسلامی، ۱۴۰۳، ص ۱۴۳ ».

جمع‌بندی نهایی:

همگرایی فقہ و روانشناسی، از تنظیم قراردادهای آموزشی به مثابه «سند حقوقی خشک» فراتر رفته و آن را به «ابزاری برای توسعه انسانی» تبدیل می‌کند.

پیشنهادهای این فصل با ایجاد پیوند بین الزامات شرعی، نیازهای روانی و کارآمدی حقوقی، مسیر تحول بخش خصوصی آموزش را هموار می‌سازد.

منابع

• اصغری نکاح، محسن. « ۱۳۹۹ ». اختلالات یادگیری: از تشخیص تا مداخله « چاپ چهارم ». مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی. « مرجع پایه در تشخیص و مداخله روانشناختی اختلالات یادگیری »

• پورفرد، مسعود. « ۱۴۰۲ ». فقه معاملات آموزشی و حقوق کودکان با نیازهای ویژه. قم: انتشارات پژوهشگاه فقه نظام. « تحلیل فقهی قراردادهای آموزشی و حقوق کودکان ویژه »

• جهانیان، ناصر. « ۱۳۹۹ ». فقه تطبیقی و کنوانسیون‌های بین‌المللی کودکان. تهران: انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. « تبیین سازگاری کنوانسیون‌های CRC و CRPD با فقه امامیه »

• کاظمی، حمید. « ۱۳۹۸ ». روانشناسی و آموزش کودکان با نیازهای ویژه. تهران: انتشارات ارسباران. « ترکیب مبانی روانشناسی تربیتی با آموزش فراگیر »

• صفایی، سید حسین و قاسم‌زاده، مرتضی. « ۱۴۰۲ ». حقوق قراردادهای در پرتو فقه امامیه. تهران: انتشارات سمت. « تحلیل شروط باطل قراردادی مغایر با نظم عمومی و اخلاق حسنه »

• سلیمی، علی؛ فلاح‌زاده، حسین و امینی، محمد. « ۱۴۰۲ ». « روانشناسی حقوق تربیتی در کودکان با اختلالات یادگیری ». فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۹ « ۳ »، ۳۷-۶۸. « ترکیب نظریه‌های رشد شناختی با حقوق آموزشی »

• آقاجانی، حسین. « ۱۴۰۱ ». « الگوی بومی آموزش فراگیر: تلفیق فقه امامیه و روانشناسی ». پژوهش‌های تربیت اسلامی، ۱۲ « ۴ »، ۳۵-۶۲. « ارائه مدل بومی برای نظام آموزشی ایران »

• مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. « ۱۴۰۱ ». تحلیل محتوای پژوهش‌های حقوق آموزشی در ایران. تهران: انتشارات مجلس. « بررسی خلأهای مطالعات میان‌رشته‌ای در حوزه آموزش »

• نوری، رضا. « ۱۴۰۲ ». تحلیل حقوقی قراردادهای آموزشی بخش خصوصی در ایران « پایان‌نامه دکتری ». دانشگاه تهران، دانشکده حقوق. « مطالعه میدانی شروط قراردادهای کاستی‌های حقوقی »

• زارعی، محمد. « ۱۴۰۱ ». اقتصاد آموزش و پرورش در ایران: چالش‌ها و راهکارها. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. « تحلیل هزینه‌های محرومیت آموزشی و توجیه اقتصادی اصلاحات »

قراردادهای آموزشی. پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی،
۱۷ « ۳ »، ۱۲۳-۱۴۵.

« ۸ » مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. « ۱۴۰۱
». تحلیل محتوای پژوهش‌های حقوق آموزشی در ایران.
تهران: انتشارات مجلس.

« ۹ » پورفرد، م. « ۱۴۰۰ ». فقه معاملات آموزشی: از
نظریه تا اجرا. فصلنامه مطالعات فقه اسلامی، ۹ « ۳ »،
۱۱۹-۱۴۵.

« ۱۰ » جاویدی، ع.، و نوری، ر. « ۱۴۰۱ ». سنجش میزان
تطابق مراکز آموزشی خصوصی با کنوانسیون حقوق افراد
دارای معلولیت. مجله حقوق پزشکی، ۱۶ « ۱ »، ۸۸-۱۱۰.

« ۱۱ » آقاجانی، ح. « ۱۴۰۱ ». الگوی بومی آموزش فراگیر:
تلفیق فقه امامیه و روانشناسی. پژوهش‌های تربیت
اسلامی، ۱۲ « ۴ »، ۳۵-۶۲.

« ۱۲ » سلیمی، ع.، فلاح‌زاده، ح.، و امینی، م. « ۱۴۰۲ ».
روانشناسی حقوق تربیتی در کودکان با اختلالات یادگیری.
فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۹ « ۳ »، ۳۷-۶۸.

« ۱۳ » پوراحمد، م. « ۱۴۰۱ ». مدل ترکیبی فقه و
روانشناسی در تعلیم و تربیت. پژوهش‌های میان‌رشته‌ای
فقهی، ۸ « ۱ »، ۱۱۲-۱۴۵.

پاورقی‌ها:

« ۲ » دانش آموخته سطح ۲ سفیران هدایت .
amirfhg32@gmail.com

« ۳ » دانش آموخته سطح ۲ سفیران هدایت .
mwbaylhwly@gmail.cim

« ۴ » دانش آموخته سطح سه حوزه علمیه تهران.
Reza.moradi.7293@gmail.coM

« ۵ » اصغری نکاح، م.، عابدی، ا.، و یارمحمدیان، ا. «
۱۳۹۸ ». شیوع‌شناسی اختلالات یادگیری در
دانش‌آموزان ابتدایی استان خراسان رضوی. مجله
ناتوانی‌های یادگیری، ۸ « ۲ »، ۸۵-۱۰۱.

« ۶ » محمدی، ر.، محمدخانی، پ.، و عریضی، ح. «
۱۳۹۷ ». رابطه اختلالات یادگیری با اختلالات
روان‌شناختی در نوجوانان تهرانی. فصلنامه روان‌شناسی
کاربردی، ۱۲ « ۴ »، ۵۴۷-۵۶۵.

« ۷ » پورفرد، م. « ۱۴۰۰ ». تحلیل فقهی-حقوقی

« 14 » جهانیان، ن. « ۱۳۹۹ ». فقه تطبیقی و کنوانسیون‌های بین‌المللی کودکان. تهران: انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

« 15 » دفتر مطالعات حقوقی قوه قضائیه. « ۱۴۰۲ ». تحلیل محتوای قراردادهای آموزشی بخش خصوصی. گزارش فنی شماره ۱۴۰۲-۳۵.

« 16 » پورفرد، م. « ۱۴۰۲ ». فقه معاملات آموزشی و حقوق کودکان با نیازهای ویژه. قم: انتشارات پژوهشگاه فقه نظام.

« 17 » مرکز تحقیقات فقهی قم. « ۱۴۰۱ ». بررسی تطبیقی دیدگاه‌های فقهی درباره معلولیت. گزارش پژوهشی شماره ۲۱۰.

« 18 » آقاجانی، ح. « ۱۴۰۰ ». تلفیق فقه و روانشناسی در آموزش فراگیر: طراحی الگوی مفهومی. فصلنامه پژوهش‌های تربیت اسلامی، ۱۱ « ۲ »، ۱۰۴-۷۷.

« 19 » نوری، ر. « ۱۴۰۲ ». تحلیل حقوقی قراردادهای آموزشی بخش خصوصی در ایران « پایان‌نامه دکتری ». دانشگاه تهران، دانشکده حقوق.

« 20 » سرمد، ز.، بازرگان، ع.، و حجازی، ا. « ۱۴۰۱ ». روش‌های تحقیق در علوم رفتاری « چاپ سی‌ام ». تهران: انتشارات آگه.

« 21 » پوراحمد، م. « ۱۴۰۰ ». روش‌شناسی پژوهش‌های میان‌رشته‌ای فقهی. فصلنامه روش‌شناسی علوم انسانی، ۲۷ « ۱۰۵ »، ۷۷-۱۰۴.

« 22 » پورفرد، م. « ۱۴۰۲ ». استنباط احکام آموزشی از متون فقهی: روش اجتهادی پویا. مطالعات فقه امامیه، ۱۵ « ۴ »، ۲۹-۵۶.

« 23 » سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی. « ۱۴۰۱ ». گزارش اقتصادی-آموزشی سال ۱۴۰۱. شماره گزارش: ۱۴۰۱-۰۲۱۷.

« 24 » نجفی، م.، فلاح، ز.، و امینی، م. « ۱۴۰۱ ». کارکردهای عصبی-شناختی در کودکان دیسلکسیک ایرانی. مجله علوم اعصاب شناختی، ۱۴ « ۲ »، ۲۹-۴۸.

« 25 » رضایی، س. « ۱۴۰۰ ». همبودی اختلال نوشتاری و اختلال هماهنگی رشدی. فصلنامه ناتوانی‌های یادگیری، ۱۱ « ۱ »، ۱۱۲-۱۳۰.

« 26 » اصغری نکاح، م. « ۱۳۹۹ ». اختلالات یادگیری: از تشخیص تا مداخله « چاپ چهارم ». مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.

« 27 » مرکز مشاوره آموزش و پرورش تهران. « ۱۴۰۱ ». گزارش تشخیص افتراقی اختلالات یادگیری و رفتاری در مدارس. کد گزارش: TCCE-1401-03.

- « 28 » پیرزاد، ا.، رحیمی، س.، و امینی، م. « ۱۴۰۰ ». رابطه خودکارآمدی و افت تحصیلی در دانش‌آموزان مناطق محروم. پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی، ۱۲ « ۳ »، ۶۷-۴۹.
- « 33 » نوبخت، م. « مترجم ». « ۱۴۰۰ ». گزارش توسعه جهانی ۲۰۲۰: آموزش برای توسعه. بانک جهانی. انتشارات جنگل.
- « 34 » قربانی، ن. « ۱۳۹۷ ». هزینه‌های سلامت روان در ایران. مجله اپیدمیولوژی ایران، ۱۴ « ۲ »، ۱۸۰-۱۹۵.
- « 29 » زارعی، م. « ۱۴۰۱ ». اقتصاد آموزش و پرورش در ایران: چالش‌ها و راهکارها. انتشارات دانشگاه تهران.
- « 35 » صفایی، س.، و قاسم‌زاده، م. « ۱۴۰۲ ». حقوق قراردادهای در پرتو فقه امامیه. انتشارات سمت.
- « 30 » محمدخانی، پ.، و رضوی، س. « ۱۳۹۹ ». تبعیض آموزشی و پیامدهای روانی آن بر نوجوانان. مجله روانشناسی مدرسه، ۸ « ۱ »، ۸۵-۱۰۴.
- « 36 » قانون مسئولیت مدنی. « ۱۳۳۹ ».
- « 31 » نوروزی، د. « ۱۴۰۰ ». بررسی رابطه محرومیت آموزشی و افسردگی در نوجوانان. فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۱۷ « ۴ »، ۷۸-۵۹.
- « 32 » کاظمی، ح. « ۱۳۹۸ ». روانشناسی و آموزش کودکان با نیازهای ویژه. انتشارات ارسباران.
- « 37 » آیین‌نامه اجرایی مدارس و مراکز غیردولتی. « ۱۳۹۵ ». وزارت آموزش و پرورش.
- پانویس‌ها: